

KANDIDAT

828

PRØVE

JUS1002 1 Arve- og familierett

Emnekode	JUS1002
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	19.12.2022 08:00
Sluttid	19.12.2022 14:00
Sensurfrist	09.01.2023 22:59
PDF opprettet	08.05.2023 08:30

JUS 1002 Familie og arv

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
i	Informasjon	Informasjon eller ressurser
1	Eksamensoppgave	Langsvar

1 Eksamensoppgave

Alle oppgavene skal besvares i feltet under.

Skriv ditt svar her

Oppgave 1. Praktikum

Spørsmål 1. Kan Marte kreve pantsettelsen av villaen omstøtt?

Twistens parter er Marte Kirkerud på den ene siden og Lillevik privatbank på den andre.

Marte reiste søksmål mot Lillevik Privatbank, og krevde omstøtelse av pantsettelsen.

Den overordnede problemstillingen er om Marte kan kreve pantsettelsen av villaen omstøtt.

Rettslig grunnlag for løsningen av rettsspørsmålet er el. § 32, jf. § 35.

Hovedregelen er at ekteskapet ikke medfører en begrensning i en ektefelles rett til å råde over det han eller hun eier, jf. el. § 31 (1).

Det oppstilles imidlertid et unntak i el. § 32.

Det følger av el. § 32 at en ektefelle kan ikke "uten skriftlig" samtykke fra den andre ektefellen "pantsette" en eiendom som brukes som "felles bolig".

Den presiserte problemstillingen er følgelig om Peder har handlet rettsstridig.

Første spørsmål er om Peder har innhentet skriftlig samtykke fra Marte.

Det er klart at Peder ikke har innhentet et skriftlig samtykke fra Marte. Vilkåret er følgelig oppfylt.

Den spørsmål er om Peder har "pantsett" villaen.

Det fremgår av faktum at Peder bestemte seg for å låne en million kroner i Lillevik Privatbank med pant i huset. Følgelig har Peder pantsett villaen. Vilkåret er dermed oppfylt.

Avtalen om pantsettelse må også gjelde eiendom som brukes som "felles bolig".

Ordlyden "felles bolig" tilsier at eiendommen må være ektefellenes felles oppholdssted og "hjem". Ektefellene må ha adressen sin her. Denne ordlydsfortolkningen støttes også av forarbeidene.

Det fremgår klart av faktum at Peder hadde pantsett den felles bolig. Vilkåret er oppfylt.

Delkonklusjonen er at Peder har handlet rettsstridig.

Men for å kunne kreve omstøtelse må imidlertid visse frister være overholdt.

Det følger av el. § 35 (2) at søksmål må reises "innen seks måneder" etter at ektefellen fikk kunnskap om avtalen og senest "innen ett år" etter tinglysingen.

Bestemmelsen oppstiller en alternativ og en absolutt tidsfrist.

Det er klart at Marte har reist søksmål "innen seks måneder" ettersom hun fikk kunnskap om pantsettelsen den 15. november 2022 og reiste søksmål 1. desember 2022. Den alternative tidsfristen er dermed oppfylt.

Videre må søksmålet vært reist "innen ett år" etter tinglysingen.

Det fremgår av faktum at tinglysingen skjedde 15. november 2021, mens søksmål ble reist 1. desember 2022. Følgelig er ikke den absolutte tidsfristen overholdt.

Delkonklusjonen er at Marte ikke kan kreve pantsettelsen omstøtt ettersom begge tidsfristene ikke er overholdt.

Marte anfører imidlertid at eventuelle frister ikke kunne gjelde når det var falsk underskrift.

Den andre underproblemstillingen er om tidsfristene ikke gjelder når det foreligger en falsk underskrift.

Høyesteretts kjæremålsutvalg har i Rt. 1992 s. 886 lagt til grunn at det ikke har betydning for tidsfristene at en ektefelles underskrift er blitt forfalsket. Det ble lagt vekt på at bestemmelsens ordlyd ikke sonderer mellom ulike situasjoner hvor ektefellen ikke har overholdt samtykkekravet. Denne dommen gjelder ektefelleloven § 16. Den har imidlertid overføringsverdi til el. § 35, ettersom bestemmelsene har samme innhold.

Etter dette er det rimelig å legge til grunn at tidsfristene også gjelder når det foreligger falsk underskrift.

Marte kan etter dette ikke kreve villaen omstøtt da hun ikke har overholdt den absolutte tidsfristen.

Konklusjonen er at at Marte ikke kan kreve pantsettelsen av villaen omstøtt.

Spørsmål 2. Kan Peder kreve skjevdeling av hele eller deler av verdien av villaen i Lillevik?

Tvistens parter Peder og Marte.

Peder hevder at han kan skjevdele verdien av villaen i Lillevik. Marte mente at han i hvert fall ikke kunne kreve skjevdelte hele nåverdien. Hun mente at Peder ikke kunne kreve skjevdelte større verdier enn det villaen var verdt da han arvet den.

Den overordnede problemstillingen er om Peder kan kreve skjevdeling av hele eller deler av verdien av villaen i Lillevik.

Hovedregelen ved separasjon og skilsmisse er at ektefellenes formue skal deles likt, jf. el. § 58 (1) første punktum.

Ektefellene kan imidlertid etter omstendighetene kreve skjevdeling, jf. el. § 59.

Det følger av el. § 59 at "verdien av formue" som "klart kan føres tilbake" til midler som en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått eller senere erverver ved "arv" (..) fra andre enn ektefellen, kan kreves holdt utenfor delingen.

Ordlyden "verdien av formue" tilsier at skjevdeling er et nettokrav, og at en følgelig ikke kan kreve skjevdelte den lånefinansierte delen av gjenstanden.

Første spørsmål er om villaen stammer fra en av skjevdelspostene.

Det fremgår av faktum at Peder arvet villaen etter sine besteforeldre. Det er klart at villaen stammer fra "arv".

Spørsmålet er videre om verdien av villaen "klart kan føres tilbake" til arven.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden "klart kan føres tilbake til" taler for at det må foreligge en klar forbindelse mellom den aktuelle formuen og arven.

Det fremgår av forarbeidene at det ikke skal være noe tvil om at formuen stammer fra en av skjevdelspostene, jf. NOU 1987:30 s. 130 .

I Rt. 2001 s. 1434 er det lagt til grunn at det kreves "mer enn sannsynlighetsovervekt", jf. s. 1437.

Høyesterett uttaler videre i HR-2020-1760-A at det stilles nokså strenge krav til bevisene - faktum må være noenlunde på det rene, og at det skal ikke være tvil om at den aktuelle formuen stammer fra skjevdelsmidler, jf. avsnitt 39.

Det fremgår av faktum at villaen er i behold på skiftetidspunktet. Verdien av villaen kan etter dette "klart føres tilbake" til arven.

Men da Peder arvet villaen etter sine besteforeldre var villaen verdt kr. 6 millioner. Mens på skiftetidspunktet var villaen verdt kr. 9 millioner.

Spørsmålet er om Peder også kan kreve skjevdelte verdistigningen på villaen.

Det er ikke holdepunkter i faktum som taler for at verdistigningen skyldes ektefellenes innsats under ekteskapet. Jeg legger derfor til grunn at verdistigningen skyldes alminnelig prisstigning i markedet.

I Rt. 2001 s. 1434 uttaler Høyesterett at "verdiøkning som skyldes den alminnelig prisstigning" tilfaller vedkommende ektefelle fullt ut.

Siden prisstigningen skyldes markedet kan Peder kreve skjevdelte villaens verdi på skiftetidspunktet, dvs. kr. 9 millioner.

Delkonklusjonen er at Peder kan kreve skjevdeling av hele verdien av villaen i Lillevik.

Marte anfører videre at det ville være urimelig om Peder skulle kunne skjevdele hele eller deler villaens verdi når han hadde rotet bort alle pengene han hadde tjent under ekteskapet på nattklubbsvirksomheten.

Det følger av el. § 59 (2) at vil retten til å utta midler etter første ledd føre til et "åpenbart urimelig resultat" kan den helt eller delvis falle bort.

Den andre underproblemstillingen er om det vil føre til et "åpenbart urimelig resultat" dersom Peder kan skjevdele hele villaen verdi.

I vurderingen skal det særlig legges vekt på ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien, jf. el. § 59 (2) siste punktum.

Ordlyden "åpenbart" taler for en høy terskel.

Det er lagt til grunn i forarbeidene at bestemmelsen er ment som en snever unntaksregel, jf. NOU 1987:30 s. 130.

Første forhold som er relevant for vurderingen av om skjevdeling gir et åpenbart urimelig resultat er ekteskapets varighet.

I Rt. 1999 s. 177 som gjelder krav om skjevdeling ved ektefelleskifte. Her varte ekteskapet i ti år. Høyesterett kom til at dette ikke kunne tillegges betydning i noen retning. Overført i vår sak har ekteskapet vart i 18 år. Dette taler for å tillegge ekteskapets varighet betydning. Varigheten trekker i retning av at det vil være "åpenbart urimelig" om Peder skal kunne skjevdele hele villaens verdi.

Det andre forhold som er relevant for vurderingen er ektefellenes innsats for familien.

I Rt. 1999 s. 177 hadde begge ektefellene bidratt på lik linje - han med større inntekt, og hun i større grad med arbeid med hjem og barn. Høyesterett kom til at heller ikke dette kunne tillegges vekt i vurderingen. Etter dette kom Høyesterett i den nevnte dommen til at det ikke ville være "åpenbart urimelig" å holde kr. 400 000 utenfor delingen av felleseie.

I vårt tilfelle fremgår det av faktum at Peder jobbet og tidlig og sent. Til og med i helger og ferier. Dette taler for at Peder er fraværende i hjemmearbeidet med hus og barn. Og at det er Marte som står for den største delen av bidraget i hjemmet. Dette trekker i retning av at det vil være "åpenbart urimelig" om Peder skal kunne skjevdele hele villaens verdi.

På den andre siden fremgår det av faktum at Peder tjente meget godt, og satte av kr. 300 000 av lønnen hvert år for å kunne realisere sin store drøm - å åpne en nattklubb hvor han selv skulle være DJ. En ektefelle skal bidra med sin halvdel av fellesutgifter, og resterende beløp som er igjen etter dette kan en ektefelle fritt disponere til hva han vil. Peder har valgt å sette av sin del til sparing. Dette trekker i retning av at det ikke vil være "åpenbart urimelig" om Peder skal kunne skjevdele hele villaens verdi.

Marte og Peder hadde heller ikke boliglån som følge av at villaen ikke hadde pantegjeld. Dette har både kommet Marte og Peder til gode ved at de kunne ha en romsligere økonomi.

Marte står heller ikke uten midler dersom Peder kan skjevdele villaen.

Etter en helhetsvurdering taler de beste grunner for at Peder kan kreve skjevdelt hele villaens verdi. Det legges avgjørende vekt på at Marte fortsatt vil stå igjen med verdier etter at Peder har skjevdelt villaen. Det legges også betydelig vekt på at bestemmelsen er en "snever unntaksregel" hvor resultatet må føre til et "åpenbart urimelig" resultat.

Her fører ikke resultatet til et "åpenbart urimelig" resultat.

Delkonklusjonen er at det ikke vil føre til et "åpenbart urimelig resultat" dersom Peder kan skjevdele hele villaen verdi.

Konklusjonen er at Peder kan kreve skjevdeling av hele verdien av villaen i Lillevik.

Spørsmål 3. Kan Marte kreve vederlag.

Tvistens parter er Marte og Peder.

Ettersom Marte ikke fikk medhold i at skjevdeling ville føre til et åpenbart urimelig resultat, krever hun vederlag fra Peder.

Den overordnede problemstillingen er om Marte kan kreve vederlag.

Rettslig grunnlag for løsningen av tvisten er el. § 63 (2).

Hovedregelen er at ektefellenes samlede formuer skal deles likt, jf. el. § 58.

Det oppstilles imidlertid et unntak i el. § 63.

Det følger av el. § 63 (2) at vederlag "kan" kreves når en ektefelle på en "utilbørlig måte" "vesentlig" har svekket delingsgrunnlaget. Bestemmelsen oppstiller kumulative vilkår.

Ordlyden "kan" gir en anvisning på at selv om vilkårene i bestemmelsen er oppfylt, må et evt. vederlagskrav bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering.

Det er klart at Peder har svekket delingsgrunnlaget. Vilåret er følgelig oppfylt.

Første spørsmål er om Peder har svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte".

Ordlyden "utilbørlig" taler for at det må foreligge klanderverdige forhold.

I Rt. 2002 s. 648 som gjaldt spørsmål om det tap som er oppstått ved en ektefelles handel med opsjoner på Oslo Børs har medført at delingsgrunnlaget er vesentlig svekket på en utilbørlig måte, slik at den andre ektefellen har krav på vederlag uttaler Høyesterett at utgangspunktet for bedømmelsen må være "mer allment aksepterte objektive normer, som kan endres over tid". Dette taler for at ordlyden er en rettslig standard.

Videre uttaler Høyesterett i den nevnte dommen at vederlag etter § 63 annet ledd bare kan tilkjennes når det foreligger "et sterkt kritikkverdig forhold".

Det skal etter dette altså ganske mye til for å kunne tilkjennes vederlag etter el. § 63 (2).

Marte anfører at hun hadde protestert på den risikable driften.

I Rt. 2002 s. 648 hadde ektefellen som krevde vederlag, tidligere godtatt at den andre ektefellen drev handel med opsjoner på Oslo Børs. Høyesterett uttalte at siden hun tidligere hadde godtatt det forhold som hun nå kritiserte var et moment mot å tilkjenne vederlag.

Overført i vår sak så har Marte aldri godtatt den risikable driften. Hun ga klar beskjed om at det var tryggere å drive virksomheten som aksjeselskap (AS) istedenfor et ansvarlig selskap (ANS). Siden hun aldri har samtykket til den risikable driften taler det for å tilkjenne vederlag. Dette trekker i retning av at Peder har svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte".

Marte anfører videre at Peder hadde gått bak Martes rygg med låneopptaktene og forfalsket hennes signatur.

Etter alminnelige lojalitetshensyn trekker dette i retning av at Peder har opptrådt "utilbørlig".

Peder på sin side mente at dette var noe han kunne gjøre med sine egne hardt oppsparte midler.

I et ekteskap skal ektefellene i utgangspunktet dele 50/50 på fellesutgifter mv. Dersom det er mer igjen etter at ektefellen har gitt sin del til fellesskap, så kan ektefellen bruke det resterende på det han eller hun ønsker.

Det fremgår av faktum at Peder tjente meget godt. Dette taler for at han har mye til overs, etter at han har gjort fradrag for felles forbruksutgifter. Det er ingenting i faktum som taler for at han har bidratt mindre enn det han skal til fellesutgifter. Dette trekker i retning av at Peder ikke har svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte".

Peder anfører videre at valg av selskapsform kunne heller ikke i seg selv være utilbørlig, og at han heller ikke kunne lastes for verken Covid-19 eller skjenkekontroll.

I Rt. 2002 s. 648 var et av de sentrale spørsmålene om ektefellens handel med opsjoner knyttet til OBX-indeksen skjedde på en utilbørlig måte ved at han valgte en strategi som medførte en ekstraordinær risiko for store tap. Høyesterett kom til at ektefellen ikke opptrådte utilbørlig ved å satse på mer risikofylte transaksjoner. Høyesterett la i denne vurderingen blant annet vekt på at satsingen på børsen måtte anses som forretningspreget virksomhet, og at gevinster direkte eller indirekte ville kommet den annen ektefelle til gode.

Overført i vår sak har Peder også satset på en mer risikofylt selskapsform. Peder uttaler at man kunne ta ut langt mer gevinst på en smidig og rask måte i et ANS enn i et AS. Etter dette ville eventuelle gevinster fra aksjeselskapet komme ektefellen til gode dersom det hadde gått bra. Dette trekker i retning av at Peder ikke har svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte".

Dette støttes videre ved at det her er snakk om forretningspreget virksomhet.

Etter en helhetsvurdering er det rimelig å legge til grunn at Peder ikke har svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte". Det legges vekt på at eventuelle gevinster ville også ha kommet Marte til gode.

Siden vilkårene er kumulative, og vilkåret om "utilbørlig måte" ikke er oppfylt. Kan ikke Marte kreve vederlag.

Det forutsettes imidlertid at Peder har svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte".

Peder anfører at man måtte trekke inn verdien av villaen nå man skulle vurdere om delingsgrunnlaget var svekket. Marte mente at man ikke kunne trekke inn skjevdelingsverdier i vurderingen av om delingsgrunnlaget var svekket.

Det kreves også at delingsgrunnlaget er "vesentlig" svekket.

Ordlyden "vesentlig" taler for at det skal foretas en forholdsmessig vurdering. Hvor det avgjørende er hvor stort felleseiet ville vært dersom det ikke var svekket i forhold til hvor stort det er nå.

Det fremgår av faktum at ved skiftetidspunktet så eide Marte innbo verdt kr. 1 million som var felleseie. Nattklubbvirksomheten var ikke verdt noen ting, men Peder hadde lånebeløpet på 1 million, som foreløpig ikke var brukt. Dette er felleseie. Peders andel av felleseie og som skulle likeledes utgjorde også kr. 1 million. Etter dette utgjør felleseiet kr. 3 million ved skiftetidspunktet.

Dersom Peder ikke hadde svekket delingsgrunnlaget ville felleseiet utgjort kr. 8 millioner.

Villaen er ikke med i beregningen av om delingsgrunnlaget er vesentlig svekket. Ettersom dette ikke er felleseiemidler som skal gå til likedeling. Anførselen til Peder forkastes.

Følgelig har Peder "vesentlig" svekket delingsgrunnlaget.

Den subsidiære konklusjonene er at Marte kan kreve vederlag.

Hovedkonklusjonen er at Marte ikke kan kreve vederlag.

Spørsmål 4. Er hytta helt eller delvis Martes særeie?

Tvistens parter er Marte på den ene siden og Peder på den andre.

Marte krever å holde verdien av hytta utenfor delingen på grunn av særeieklausulen fra onkelen.

Den overordnede problemstillingen er om hytta er helt eller delvis Martes særeie.

Rettslig grunnlag for løsningen av rettsspørsmålet er el. § 48, jf. § 42.

Peder hevdet at man ikke kunne bestemme at det skulle være særeie når det var gitt delvis vederlag for hytta.

Første spørsmål er om den omstendighet at det ytes vederlag, utelukker at det overhodet kan treffes en bestemmelse om særeie for den gjenstand som overdras.

Etter el. § 48, jf. § 42 kan en giver bestemme at en gave skal være unntatt fra deling (særeie).

Ordlyden "gave" taler for at det må foreligge en formuesoverføring i gavehensikt. Ordlyden utelukker ikke gavesalg.

Forarbeidene gir heller ikke grunnlag for å begrense adgangen til å stille vilkår om særøie.

I Rt. 1986 s. 164 som gjaldt spørsmål om det ved gaveoverdragelse mot delvis vederlag rettsgyldig kan bestemmes at den eiendom som overdras helt ut skal være erververes særøie. Høyesterett kom til at det forhold at det var ytet delvis vederlag ved en gavetransaksjon, ikke kan utelukke at det treffes bestemmelse om særøie. Høyesterett la vekt på at ordlyden gave ikke bare omfatter rene gaver uten vederlag, men også disposisjoner som i det vesentlige har et gavepreg.

Etter dette er det rimelig å legge til grunn at den omstendighet at det ytes vederlag, ikke utelukker at det kan treffes en bestemmelse om særøie.

Peder anfører videre at særøieklausulen kunne i så fall bare omfatte den vederlagsfrie delen.

Det neste spørsmålet er om det må foretas en oppdeling, slik at særøiebestemelsen bare kan gjelde for "gavedelen" og ikke for "vederlagsdelen".

I Rt. 1986 s. 164 uttaler Høyesterett at ved avgjørelsen skal det tas utgangspunkt i en helhetsvurdering av de forskjellige konkrete forhold som inngår i transaksjonen.

I den nevnte dommen utgjorde vederlaget ca. 1/3 av overdragelsen. Høyesterett kom til at gavepreget var så markert og fremtredende og vederlagsmomentet så vidt underordnet at var naturlig og rimelig å legge til grunn at det forelå en ordinær gavetransaksjon, og at hele eiendommen derfor skulle anses som særøie. Det ble også lagt vekt på at det forelå gavehensikt fra giverens side.

I Rt. 1990 s. 432 kom imidlertid Høyesterett til motsatt resultat. Her utgjorde gaveelementet kun 11/25 deler av leiligheten. Høyesterett kom til at gaveelementet ikke var fremtredende slik som i Rt. 1986 s. 164. Det var derfor naturlig å legge til grunn at særøie kun skulle gjelde gavedelen, og ikke hele leiligheten.

I er hytta verdt kr. 6 millioner, mens Marte betalte kr. 2 millioner. Gaveelemente utgjør etter dette bare 1/3.

Gaveelementet er ikke fremtredende og det er derfor rimelig å legge til grunn at det skal foretas en oppdeling. Hvor særøiet kun gjelder gavedelen, dvs. 1/3.

Men på skiftetidspunktet var hytta verdt kr. 9 millioner.

Peder mente at verdistigningen på hytta ikke kunne være særøie.

I Rt. 2002 s. 1596 som gjaldt spørsmålet om betydningen av verdistigning på andel av boligeiendom som ved ekteskapets inngåelse av lånefinansiert, ved beregningen av skjevdelingskrav etter el. § 59 (1). Høyesterett kom til at skjevdelingskravet gjelder den forholdsmessige andel av eiendommens verdi på skjoringstidspunktet som tilsvarer den andelen av eiendommens verdi som ikke var lånefinansiert ved ekteskapesinngåelse. Saken gjelder imidlertid skjevdelingskrav. Men den har overføringsverdi til vår sak.

Etter dette kan en forholdsmessig del av verdistigningen være særøie. Det vil si 1/3 av av nåverdien. Hytta har steget til kr. 9 millioner. Følgelig er kr. 3 millioner Martes særøie.

Peder anfører også at han ikke kunne være bundet av særereklausulen når han ikke var informert om den før samlivsbruddet.

Dette anførselen er uten betydning. Ettersom ekteskapsloven kap. 9 ikke oppstiller et vilkår om at den andre ektefellen må vite om særereklausulen. Anførselen forkastes.

Konklusjonen er at hytta er delvis Martes særerie (1/3).

Oppgave 2. Teori

Gjenlevende ektefelles adgang til å gi gaver fra uskifteboet.

1. Innledende bemerkninger

Utgangspunktet er at når den ene ektefellen dør, har den lengstlevende ektefellen rett til å overta felleseiet uskiftet overfor den førstavedes andre arvinger etter loven, jf. al. § 14. Retten til uskifte gjelder som utgangspunkt overfor alle arvinger. Det følger likevel at § 15 at retten til uskifte med avdødes særkullsbarn eller disses etterkommere krever samtykke fra dem.

Videre er hovedregelen at den lengstlevende ektefellen rår i levende live som en eier over alt som hører til uskifteretten, med de unntakene som følger av lov, testament eller avtale. Utgangspunktet er altså at gjenlevende ektefelle disponerer fritt over alle verdiene i uskifteboet, enten de stammer fra ektefellen selv eller avdøde. Den gjenlevende har dermed også rett til å forbruke midler i uskifteboet.

Det oppstilles imidlertid et unntak i den frie råderetten. Det gjelder begrensninger i adgangen til å gi gaver av uskifteformuen.

Jeg vil i det forestående ta for meg denne begrensningen til å gi gaver av uskifteformuen. Adgangen til å gi gaver uav uskifteformuen er regulert i al. § 23. Jeg vil fokusere mest på første ledd.

2. Adgangen til å gi gaver av uskifteformuen

Det følger av al. § 23 (1) at den lengstlevende ektefellen ikke kan "uten skriftlig samtykke fra arvingene" gi "gaver" som står i "misforhold" til formuen i uskifteboet. Dette gjelder også gavesalg.

2.1 Skriftlig samtykke

For å kunne gi gaver som står i misforhold til uskifte formuen kreves det skriftlig samtykke fra arvingene. Arvingene gjelder alle som har rett på arv av uskifteformuen. Alle arvingene må skrive under på at de godtar at en gave som står i misforhold til formuen gis.

2.2 Ordlyden "gave"

Den lengstlevende ektefellen kan ikke uten skriftlig samtykke fra arvingene gi "gaver" som står i misforhold til formuen i uskifteboet. Ordlyden "gave" tilsier at det må foreligge en formuesoverføring i gavehensikt.

I Rt. 2014 s. 1248 uttaler Høyesterett at det foreligger en gave hvis det har skjedd en formuesforskyvning i gavehensikt.

I vårt tilfelle begrenser også al. § 23 adgangen til å foretas gavesalg. I Rt. 2014 s. 1248 uttaler Høyesterett at for at det skal foreligge gavesalg så må det være et misforhold mellom ytelsens verdi og motytelsen, jf. avsnitt 40.

2.3 Misforhold til formuen i uskifteboet

Den lengstlevende ektefellen kan ikke uten samtykke fra arvingene gi gaver som står i "misforhold til formuen i uskifteboet". Ordlyden taler for at det skal foretas en forholdsmessig vurdering av gavens størrelse sammenholdt med den øvrige formuen.

Denne tolkningen av ordlyden støttes av Høyesterett i HR-2022-2157-A avsnitt 49 hvor det uttales at ordlyden "mishøve til" antyder at det skal skje en vurdering av forholdet mellom gavens størrelse og formuet i boet. Dommen gjaldt krav om omstøtelse av en gave fra uskiftebo og reiser spørsmål om gaven stod i misforhold til formuen i uskifteboet. Den gjenlevende ektefellen hadde blitt samboer med en annen, og ga bort et pengebeløp til samboerens livsarvinger.

Det må også nevnes at denne dommen gjelder den gamle arveloven. Men dommen har fortsatt overføringsverdi for tolkningen av al. § 23, ettersom det ikke har skjedd en realitetsendring i innholdet fra den gamle arvelovens bestemmelse § 19. Videre uttaler Høyesterett at av lovens ordlyd er det det "prosentvise forholdet mellom gaven og formuen som er relevant ved misforholdsvurderingen".

Det legges også til grunn at ordlyden gir en anvisning på en konkret vurdering. Det vil si at den prosentvise delen ikke alene kan avgjøre om det foreligger et misforhold, men at det må bygge på en vurdering av alle relevante momenter i saken.

I proposisjonen til uskifteloven fra 1927 uttales det at den gjenlevende ektefellen har en aktsomhetsplikt, og at regelen skal slå ned på de disposisjoner som medfører misbruk, jf. Ot.prp.nr. 40 (1927). Momenter av betydning for å avgjøre om det foreligger misbruk av råderetten er formålet med gaven, hvem den er gitt til, hvordan boet rent økonomisk har utviklet seg i uskifteperioden, jf. juridisk teori. Det legges da vekt på om den gjenlevende ektefellen har økt boet eller minket det.

2.3.1 Matematisk beregning

Det er lagt til grunn i juridisk teori at utgangspunktet for misforholdsvurderingen er en matematisk beregning.

Utgangspunktet for beregningen er videre boet nettoverdi på gavetidspunktet, jf. juridisk teori. Dette anses som rimelig ettersom ektefellenes formue skal deles likt etter at det er gjort fradrag for gjeld. Det er også nettoverdien av uskifteboet som skal fordeles når boet skal skiftes. Derfor er det denne formuen misforholdet skal vurderes opp mot.

I HR-2022-2157-A nevner også Høyesterett at det er verdien på gavetidspunktet som er avgjørende, og ikke for eksempel verdien da uskiftet ble etablert, jf. dommens avsnitt 60.

2.3.2 Prosentdelen

Det er alminnelig antatt i rettspraksis at en gave som utgjør mellom 10-30% av formuen står i faresonen for å bli omstøtt.

I HR-2022-2157-A uttaler Høyesterett at en gave som utgjør mindre enn 10% av boets verdi, sjelden vil bli omstøtt, og at en gave som utgjør mer enn 30%, normalt vil bli omstøtt. Mens en gave som utgjør mellom 10% og 30% havner i faresonen, hvor det avgjørende vil være en konkret vurdering om gaven skal omstøtes eller ikke. Det presiseres imidlertid at det også må skje en vurdering hvor gaven er mindre enn 10% og også over 30%, jf. dommens avsnitt 67.

I den nevnte dommen utgjorde gaven like over 20% av boet. Men dersom en tar med tidligere utdelinger av uskifteboet utgjorde gave ca. 16%. Størrelsen havner etter dette i faresonen. Høyesterett måtte derfor foreta en helhetsvurdering. Høyesterett kom til at gaven ikke sto i misforhold til boet. Det ble lagt avgjørende vekt på at den gjenlevende ektefellen hadde øket uskifteboet vesentlig i uskifteperioden. Ektefellen hadde forvaltet midlene på en alminnelig, god måte uten å forbruke dem. Det ble også lagt vekt på at gaven inngikk som ledd i disposisjoner som ledet til at ektefellen fortsatt kunne bo i partes felles bolig.

2.3.3. Tidligere utdelinger fra uskifteboet

Det kan oppstå tvister hvor for eksempel en ektefelle gir mindre, men flere gaver fra uskifteformuen hvor det samlede beløpet plutselig blir betydelig.

Det er alminnelig antatt i teori at en kan kumulere gaver. Dette gjelder særlig hvor det gis flere gaver til samme person.

I HR-2022-2157-A uttaler Høyesterett imidlertid at siden vurderingen av om det foreligger "mishøve" skal skje ut fra verdiene i boet på gavetidspunktet så tilsier dette som et utgangspunkt at tidligere disposisjoner over boets milder ikke skal inngå i vurderingen. Men det presiseres imidlertid at det kan gjøres unntak, jf. avsnitt 69.

I dommen støtter Høyesterett seg til juridisk teori og sier at det må kunne kumuleres flere gaver dersom det er gitt flere gaver til samme person, jf. avsnitt 69. Dette gir mening ettersom det ellers ville åpnet muligheter for å gå rundt loven.

Som sagt er misforholdsvurderingen en helhetsvurdering, hvor flere relevante momenter kan tillegges vekt. Derfor må det være klart at tidligere gaver kan tillegges vekt i vurderingen.

3. Mottakeren var i ond tro

Hvis den lengstlevende har gitt en gave av uskifteformuen og "mottakeren forsto eller burde har forstått" at gaven ble gitt i strid med reglene i første ledd, kan hver av arvingene kreve gaven omstøtt ved at gavemottakeren tilbakefører gavens verdi. Ordlyden tilsier at dersom mottakeren har handlet i god tro så kan arvingene kreves gavens verdi tilbakeført.

Men det er imidlertid bare "gavens verdi" som kan kreves tilbakeført. Det vil si at er det gitt en hytte. Kan ikke selve hytta gis tilbake men bare verdien av hytta.

Det oppstilles også en tidsfrist for at arvingene skal kunne kreve en gave omstøtt når mottakeren har handlet i ond tro. Kravet må reises ved søksmål innen ett år etter at arvingen fikk kunnskap om gaven. Arvingen har altså ett år på seg til å kreve omstøttelse etter at en av dem fikk kunnskap om overdragelsen.

4. Avsluttende bemerkninger

Det avgjørende ved vurderingen av om en gave kan gis av uskifteformuen er om den står i misforhold til uskifteformuen. Dette beror på en helhetsvurdering, hvor spesielt en gave mellom 10%-30% står i faresonen for å bli omstøtt. Her må det foretas en konkret skjønnsmessig helhetsvurdering.

Ord: 4568